

چکیده

اسلام به عنوان جامع ترین دین بشریت، که ازدو گوهر گرانبها؛ قرآن و عترت اهل بیت (علیهم السلام) بهره برده است، معاشرت اجتماعی را یک ضرورت می داند اما برای این ارتباط آن هم از نوع ارتباط زن و مرد نامحرم حدود و مرزهایی را مشخص کرده که نباید پا فراتر از آن گذاشت.

نگاه فقها در گفتگو، پوشش، نگاه و لمس و تماس بدنی براساس قرآن و عترت مشخص شده است و شیوه های ارتباط به دو دسته کلی تقسیم شده است ارتباط حضوری و غیر حضوری و نیز ارتباط فیزیکی، اجتماعی و عاطفی که به آن اشاره شده است و دانستن پیامدهای منفی ارتباط ناسالم همچون احساس گناه، انحطاط اخلاقی، بهره گیری جنسی، چشم چرانی، سست شدن نهاد خانواده و محرومیت از ازدواج پاک و راهکارهایی از قبیل جداسازی زنان و مردان، کنترل نگاه، ازدواج، حفظ حیا و عفت در اجتماع و... می توان شاهد ارتباطی سالم میان افراد این مرز و بوم باشیم.

پژوهش حاضر نسبت به تمام موارد ذکر شده مطالبی ارائه داده است که از کتب پیشینیان همچون کتاب شهید مطهری، تفسیر نمونه و... استفاده بهینه را برده است.

هدف از ارائه این پژوهش دستیابی زن و مرد به مطالبی در مورد معاشرت با نامحرم و پیامد منفی آن بر استحکام بنیان خانواده می باشد.

در پایان این مباحث می توان به این نتیجه رسید که آموزش ارتباطات صحیح به زنان و مردان به منظور تصمیمات آگاهانه و مسئولانه از جانب فرد برای زندگی مستقل، سالم و مطمئن، ضروری است.

به امید آنکه زنان و مردان ارزش وجودی خود را شناخته و قبل از روی آوردن به چنین ارتباطهای ناسالم، به عواقب مخرب آن بیاندیشند و با حفظ و حیا و استمداد از خداوند رحیم، زمینه ازدواج صحیح و سعادت مند را برای خود فراهم آورند.

کلید واژه :

معاشرت، محرم و نامحرم، ارتباط زن و مرد، استحکام بنیان خانواده .

مقدمه

آدمی در دو جنس زن و مرد آفریده شده است و خداوند گرایش این دو جنس به یکدیگر را در نهاد آنها سرشته است. طبیعت انسان، عرف جامعه و شریعت اسلام هم بر این گرایش صحنه گذاشته و آن را به عنوان بدیهی ترین اصل فطرت پذیرفته است. ساختار خانواده و ارتباط زن و مرد با توجه به شرایط کشورهای اسلامی به ویژه جامعه ایران از جمله ضرورت حضور زنان در صحنه فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی موضوع اصلی ارتباطات این دو قشر است. و اهمیت چنین روابطی مورد تاکید اسلام است.

در ده های اخیر، با رشد سریع تکنولوژی و تغییر سبک زندگی، ارتباط با نامحرم به ویژه در خانواده های سنتی و اسلامی دچار تحولاتی شده که لازم است به مطالعه و بررسی پرداخته شود؛ چرا که خانواده در این جریان بیش از هر قشر و گروه دیگر آسیب پذیر و سرگردان شده اند.

تلاش غربیها برای نابودی فرهنگ غنی اسلامی از طریق تکنولوژی و فناوری روز رو به گسترش می باشد؛ البته با استفاده بهینه از تکنولوژی می توان به اهداف بلند انسانی دست یافت ولی متأسفانه بشر متمدن امروز از این ابزار برای گسترش فساد و فحشا بهره می گیرند. دین اسلام با درون مایه قوی و پرمحتوایش در قرآن و احادیث و روایات نه تنها چگونگی روابط با نامحرم را روشن ساخته است بلکه با ذکر نمونه هایی پیامدهای ناشی از این روابط را بیان داشته است. مهم ترین خطر این روابط به سست شدن بنیان خانواده می انجامد که اگر این امر تحقق پیدا کند دیگر مفهومی به نام جامعه سالم و کارآمد از بین خواهد رفت.

این تحقیق بنا دارد که به بیان مسئله معاشرت، معاشرت زن و مرد از نگاه اسلام و فقها، شیوه های ارتباط، پیامدهای معاشرت با نامحرم و نیز راهکارهای مؤثر و کارآمد در این راستا بپردازد.

و اما مسئله معاشرت و ارتباط زن و مرد مسئله تازه ای نیست که امروز مطرح شده باشد، بلکه پیشینه ای به قدمت تاریخ دارد و در طول دوران زندگی انسان، دستخوش دگرگونی های بسیاری گشته است. آنچه در

قرآن و روایات و سخنان ائمه اطهار (علیهم السلام) و گفته های فقیهان و دانشمندان دینی به چشم می خورد بیانگر اهمیت این مسئله است که با دقت و ظرافت خاصی به این مسئله پرداخته شده است.

در این پژوهش که به روش کتابخانه ای سامان یافته است، سعی شده است که از منابع معتبر استفاده شود که به طور کلی به چهار دسته تقسیم می شود: 1- بهره گیری از آیات قرآن و روایات معصومین (علیهم السلام) و کتابهای تفسیری که می توان به تفسیر المیزان علامه طباطبائی و تفسیر نور آقای قرائتی و... اشاره کرد 2- کتابهای فقهی و روایی از جمله اصول کافی محمد بن یعقوب کلینی، بحارالأنوار محمد باقر مجلسی، غررالحکم و دررالکلم تمیمی آمدی، وسائل السیعه حر عاملی و... 3- کتابهای اخلاقی که در زمان بعد از انقلاب و معاصر نوشته شده است از جمله: مجموعه آثار شهید مطهری، روابط سالم در خانواده اثر داوود حسینی، مشکلات جنسی اثر مکارم شیرازی و نویسندگان بسیاری که در این زمینه به تحقیق پرداخته اند. 4- سایت و مجلات که در این تحقیق از آنها کمک گرفته شده است.

مفهوم شناسی

در قرآن مجید معاشرت و واژه های هم خانواده آن به معنای رفتار، مصاحب، همراه و خویشاوند آمده است. این کلمه در روایات متعددی هم به کار رفته است به عنوان نمونه روایتی از حضرت علی (علیه السلام) را می توان بیان کرد که فرمودند: «آبادانی دلها در نشست و برخاست با خردمندان است».

(عبدالأحد آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ترجمه محمد علی انصاری، قم، سازمان چاپ و صحافی دارالکتاب، ج 2، ص 500، ح 28).

و نیز در روایتی دیگر از حضرت علی (علیه السلام) آمده است: «معاشرت با نیکان سبب بزرگی و شرف است».

(همان، ص 760، ح 56).

بنابراین معاشرت در این نوشتار، هرگونه نشست و برخاست و زندگی کردن زنان و مردان با یکدیگر و اختلاط زن و مرد در جامعه است.

در معنای ارتباط دختر و پسر باید گفت: مجموعه رفتارهایی که انسانها در تماس با یکدیگر با توجه به نوع فرهنگ و آداب و رسوم و آموزه های ملی ابراز می دارند رابطه نامیده می شود. رابطه و برقراری ارتباط با دیگران به خودی خود محکوم به فساد و تباهی نیست و نباید رابطه میان دختر و پسر را به طور عام، یک معضل و مشکل تصور کرد. اما آنچه که مد نظر و جای اشکال است نفس ارتباط نیست، بلکه آفت های پیرامون ارتباط است. از جمله این آفت ها می توان به نگاه جنسیتی، پیوند عاطفی، عدم رعایت حدود متقابل دختر و پسر در روابط اشاره کرد.

(سرور اسفندیاری، 1385، آموزش عالی: تفکیک یا اختلاط، گزینه برتر؟، مجله پیام زن، شماره 229، 1390، ص 175).

معاشرت زنان و مردان از نگاه اسلام

اسلام به شخصیت انسان ایمان دارد و با فطرت درونی انسان و استعدادها و نیازهای او سازگار است. اسلام جامعه را براساس روحیه تعاون و همکاری پایه گذاری کرده است هر عضوی از جامعه با دیگری در ارتباط است و در زندگی به همنوع خود کمک و یاری می رساند از دیدگاه اسلام ارتباط میان زن و مرد فی نفسه ممنوعیتی ندارد؛ طبیعی است که جامعه ای که معمولاً نیمی از آن را جنس مرد و نیمی دیگر را جنس زن تشکیل می دهد چاره ای جز ارتباط با جنس مخالف نیست. عایقی مفید و مؤثر به نام هویت انسانی وجود دارد که سبب ایجاد جریان سالم در روابط میان زن و مرد می شود بر این مبنا، مرد باید زیر ساختارهای فکری خویش، تصویر درستی از زن به عنوان یک شخصیت ارجمند، پاک، باکرامت داشته باشد و زن نیز باید در روستاخت های رفتاری اش که وجوه ارتباطی او را در پوشش، گفتار و حرکات نمایان می سازد، حرمت و کرامت زن بودن خود را نشان دهد.

(عباس نیکزاد، 1383، روابط زن و مرد از دیدگاه اسلام؛ ترویج، تعطیل، تردید، کتاب زنان، سال 7، ش 25، ص 117-150).

اسلام همواره ارزشهای اجتماعی مربوط به خانواده، مانند حرمت قائل شدن برای زندگی فرزندان، احترام متقابل و رفع تبعیض در تربیت بین دختر و پسر را مورد تأکید قرار داده است.

سپرده شود به همین جهت سیری در آیات قرآن و متون دینی می تواند راهگشای قوی برای مستحکم شدن خانواده سالم و در نتیجه جامعه سالمی شود.

الف) جداسازی زنان و مردان: یکی از دستورات صریح قرآن کریم، جدایی زن و مرد و وجود حریم بین آنهاست. حفظ حیا و عفت عمومی برای پایداری یک جامعه ضرورتی غیر قابل انکارپذیر است.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «در مورد زنان مردم عفت بورزید تا دیگران نیز در مورد زنان شما عفت بورزند و زنان شما از تعرض نامحرمان در امان بمانند».

(محمدباقر مجلسی، مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول، ج 20، تهران، دارالکتب الاسلامی، 1404ق، ص 404).

حیا و متانت زن در هنگام راه رفتن و گفتگو با نامحرم و رعایت ادب در کلام و رفتار را می توان در آیات 23-26 سوره قصص و نیز آیه 31 سوره نور جستجو کرد که سرمشتقی برای تمام بانوان مسلمان می باشد.

یکی از مؤثرترین راهها برای حفظ حریم میان زن و مرد، رعایت پوشش شرعی است. لزوم پوشش زیبایی های ظاهری زنان طبق محدوده ای که قوانین اسلام تعیین کرده هم کارکردهای فردی دارد و هم به حفظ خانواده و استحکام بنیان آن کمک می کند. خداوند در سوره احزاب آیه 59 به طور مفصل به مسئله پوشش اشاره کرده است.

(محمدرضا سالاری فر، مرزها در خانواده از دیدگاه اسلام و مکتب ساخت نگر، مجله حوزه و دانشگاه، شماره 31).

ب) کنترل نگاه: اولین قدم اساسی و عملی در کنترل هوا و هوس، مراقبت از نگاه است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «نگاه به نامحرم، تیری زهرآلود از ناحیه شیطان است. هر کس از ترس خدا آن را ترک گوید خدا به او ایمانی می دهد که شیرینی اش را در دل احساس کند».

(محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج 104، ص 38).

برای کنترل نگاه راهکارهایی وجود دارد از جمله: **1- خداباوری**: اعتقاد به خدا و یقین به اینکه انسان در محضر خداست و خداوند ناظر و حاضر بر تمام احوال و اعمال انسان است به انسان کمک می کند که نگاه خود را کنترل کند. امام علی (علیه السلام) می فرمایند: «اینکه خود را تحت قلمرو سلطان آگاه از همه مسائل بدانی و تسلیم او باشی».

(همان، ج 101، ص 41).

و نیز در جای دیگر فرمودند: «کسی که چشمش را فرو بندد دل و روحش راحت خواهد بود».

(محمد محمدی ری شهری، منتخب میزان الحکمه، ج 1، قم، دارالحديث، 1382، ح 6141، ص 504).

2- ازدواج: از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل شده است: «ای گروه جوانان! هر یک از شما که قدرت ازدواج دارد حتماً اقدام کند زیرا که چشم را باحیا می کند و دامن را از گناه حفظ می کند».

(حسن بن فضل طبرسی، مکارم الأخلاق، ترجمه لطیف راشدی، قم، صبح پیروزی، 1390، ص 370).

3- راندن افکار شیطانی: لذت نگاه از تخیلات ذهن نشأت می گیرد لذا اولین قدم در راه منحرف شدن، فکر کردن به آن است. از امام علی (علیه السلام) نقل شده است که: «فکو کردن درباره گناهت، تو را به گرفتاری در گناه می برد».

(عبدالواحد تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج 5، ترجمه محمد رحمتی شهرضا، قم، نغمه قرآن، 1394، ص 542).

ج) موقعیت خانواده از دیدگاه اسلام: اسلام با تشویق به تشکیل خانواده که بهترین وسیله برای حفظ عفت عموم ی است بر مبنای فطرت پاسخ مثبت می دهد که در سوره نمل آیه 72 این مسئله را بیان کرده است. اسلام به منظور استحکام روابط اعضای خانواده با یکدیگر، قوانینی ارائه داده و روابط آنها را با دقت ترین اسلوب نظام بخشیده است. خانواده نهاد اصلی و ویژه در جامعه است و برقراری روابط انسانی سالم میان اعضای خانواده، مهم ترین عامل سلامت خانواده است با همدلی، همفکری، همکاری و هماهنگی، روابط سالمی را میان اعضای خانواده برقرار نمایید.

و راهکارهای مفید دیگری که مجالی برای بیان آنها نیست اما می تواند مؤثر واقع گردد از جمله، مقید بودن خانواده، اطرافیان، همسالان، خویشاوندان به مسائل دینی، که در سوره تحریم آیه 6 مطرح شده است، تقویت مبانی اخلاقی و اعتقادی جوانان، آموزش حدود شرعی درمورد محرم و نامحرم، و...

نتیجه گیری

آنچه از مجموع مطالب پیشین استفاده می شود این است که امروزه جوامع بشری به حکم ضرورت زندگی و مقتضیات زمان به هم پیوسته است پس برای تأمین حوایج زندگی به ارتباط روی می آورند و حضور در اجتماع باعث افزایش معاشرت های اجتماعی می شود. اسلام ضمن محترم شمردن حقوق انسانی و یاری رساندن به هم نوع خود در زندگی قوانینی را در خصوص ارتباط زن و مرد قرار داده است که باعث مستحکم شدن خانواده می شود. در واقع خانواده سالم در گرو جامعه سالم می باشد. ارتباط با نامحرم از طریق گفتگو، پوشش، نگاه و لمس و تماس بدنی از نگاه فقها جایز نیست.

روابط انسانی به سه دسته ارتباط فیزیکی، ارتباط اجتماعی، و ارتباط عاطفی تقسیم می شود به تعبیر دیگر به حضوری و غیر حضوری هم اشاره شده است. اگر ارتباط سالمی بین زن و مرد نامحرم برقرار نشود می تواند منجر به احساس گناه، انحطاط اخلاقی، بهره گیری جنسی غیر مشروع، چشم چرانی، سست شدن نهاد خانواده و در نهایت به محرومیت از ازدواج پاک شود، که آشفتگی روحی و روانی و از بین رفتن استحکام خانواده را در پی دارد و این مسئله مورد تأیید اسلام نیست. اسلام به ارزشهای اجتماعی در ارتباط انسانها با یکدیگر احترام خاصی قائل است و اسلام معتقد است هیچ ممنوعیتی در ارتباط زن و مرد فی نفسه نیست مگر اینکه ضوابط و قوانین آن رعایت نشود.

بنابراین اولویت تفکیک محیط های زنانه از مردانه در شرایط خاص، کنترل نگاه، رعایت وقار و متانت در راه رفتن، در کلام، در رفتار، رعایت پوشش اسلامی و.. از مسائلی است که روح معارف اسلام و سیره عملی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) آن را تأکید می کند. و اینکه عفت و حیا اقتضا می کند که تا حد امکان این انفکاک مراعات شود

امید است که نهاد خانواده در سایه قرآن و عترت مستحکم باقی بماند و جایی برای بحث و تحقیق نماند.

فهرست منابع

- 1- تمیمی آمدی عبدالواحد ، غررالحکم و دررالکلم، ترجمه محمد علی انصاری، قم، سازمان چاپ و صحافی دارالکتاب، ج2، ص500، ح28
- 2- اسفندیاری سرور ، 1385، آموزش عالی: تفکیک یا اختلاط، گزینه برتر؟، مجله پیام زن، شماره 229، 1390، ص175
- 3- نیکزاد عباس ، 1383، روابط زن و مرد از دیدگاه اسلام؛ تبویج، تعطیل، تردید، کتاب زنان، سال7، ش25، ص117-150
- 4- جامعی علیرضا ، 1386، اسلام آئین برگزیده : نگاه اسلامی به دین شناسی تطبیقی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ص405، مجله فرهنگ کوثر، 1381، ش54
- 5- الخمینی روح الله الموسوی ، 1380، تحریر الوسیله، تهران، مطبوعات دارالعلم، چاپ9، ج2، مسأله (29).
- 6- مکارم شیرازی ناصر ، تفسیر نمونه، 1368، ج16، قم، دار الکتب الاسلامیه، ص58-59
- 7- کلینی محمد بن یعقوب ، کافی، 1363، ج5، قم، دارالکتب الاسلامیه، ص512
- 8- حسینی داوود ، روابط سالم در خانواده، 1386، قم، مؤسسه بوستان کتاب، ص32
- 9- صادقی زفره حسن ، معاشرت زنان و مردان از دیدگاه اسلام، 1382، تهران، مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما ،
- 10- حر عاملی محمد بن حسن، وسائل الشیعه، 1397 ق، ج14، بی تا، مکتبه الاسلامیه، ص146
- 11- رحمتی حسین ، آسیب شناسی روابط دختر و پسر، مجله پرسمان، خرداد 1387، شماره 65، ص4
- 12- مجله طوبی، گذری بر روابط دختران و پسران، شماره 1، 1384، ص79

- 13- سالاری فر محمدرضا ، مرزها در خانواده از دیدگاه اسلام و مکتب ساخت نگر، مجله حوزه و دانشگاه، شماره 31
- 14- مجلسی محمدباقر ، بحارالأنوار، ج76، بیروت، موسسه الوفاء، ص26
- 15- مطهری مرتضی ، مجموعه آثار، ج19، 1379، تهران، صدرا، ص438
- 16- مکارم شیرازی ناصر ، مشکلات جنسی، قم، انتشارات نسل جوان، ص167 .
- 17- مجله پاسدار اسلام، محمد حسن رحیمیان، پیامدهای نگاه به نامحرم، 1388، شماره 320، ص14
- 18- محمدی ری شهری محمد ، منتخب میزان الحکمه، ج1، قم، دارالحديث، 1382، ص504، ح6133
- 19- مجله شمیم معرفت، 1389، کنکاشی در روابط دختر و پسر ، علی رضایی، تهران
- 20- مجلسی محمدباقر ، مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول، ج20، تهران، دارالکتب الإسلامی، 1404ق، ص404
- 21- طبرسی حسن بن فضل ، مکارم الأخلاق، ترجمه لطیف راشدی، قم، صبح پیروزی، 1390، ص370
- 22- تمیمی آمدی عبدالواحد ، غررالحکم و دررالکلم، ج5، ترجمه محمد رحمتی شهرضا، قم، نغمه قرآن، 1394، ص542